

Η οικονομική σκέψη του Παντελή Πουλιόπουλου

Τάσος Αναστασιάδης

Η ιδέα για μια εισήγηση με θέμα την οικονομική σκέψη του Παντελή Πουλιόπουλου προήλθε από την μπροσούρα “*Συνοπτικές Θέσεις για την Πολιτική Οικονομία*”, που εκδόθηκε με επιμέλεια και εισαγωγή του Δ.Κατσορίδα, μπροσούρα στην οποία είχα κάνει και εγώ ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Παρόλο που οι “*Θέσεις*” αυτές έχουν δικό τους ενδιαφέρον (και από άποψη περιεχομένου και ως αναγνώριση της ειδικότερης οικονομικής ανάλυσης), το κυριότερο ζήτημα είναι ότι, όπως οι περισσότεροι μαρξιστές, έτσι και ο Πουλιόπουλος, ούτε “οικονομολόγοι” ήταν ούτε έχουν γράψει ειδικά “οικονομικά” συγγράμματα.

Άλλωστε ακόμα και ο Μαρξ, που επίσης δεν ήταν “οικονομολόγος”, δεν διεκδίκησε να γράψει μια θετική θεωρία για την οικονομία. Αντίθετα, θέλοντας, όχι μόνο να ερμηνεύσει τον κόσμο, αλλά και να τον αλλάξει, αυτό που έγραψε ήταν μια “*κριτική της πολιτικής οικονομίας*”, έστω και αν η “κριτική” αυτή χροιά δεν είναι απλώς “εξωτερική”, αλλά πηγάζει κυρίως από την ίδια την αντιφατικότητα του κεφαλαίου.

Σε διαφορετικές συνθήκες, η οικονομική σκέψη του Πουλιόπουλου οικοδομείται, σε διαφορετική περίοδο, σε μια περίοδο κρίσης του καπιταλισμού και κυρίως μέσα από τις προγραμματικές και στρατηγικές περιστάσεις τού πώς τα αδιέξοδα και η βαρβαρότητά του μπορούν να ξεπεραστούν.

Το κυριότερο έργο του, που είναι η “*Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα*”, είναι η συζήτηση και η πολεμική κατά της 6ης Ολομέλειας του ΚΚΕ που εισάγει το υποτιθέμενο “*δημοκρατικό στάδιο*” της επερχόμενης επανάστασης ή γενικότερα την ιδέα ότι η κοινωνία δεν είναι έτοιμη να χειραφετηθεί, γιατί θα υπήρχαν ακόμα φεουδαλικά κατάλοιπα που επιβάλλουν την ανάγκη “*συμμαχιών*” και, κυρίως, προγραμματικών περιορισμών.

Η ιδέα αυτή αποτελεί μια τομή στο εργατικό κομμουνιστικό κίνημα, αλλά δεν πέφτει

από τον ουρανό και θα έλεγα ότι εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να ταλαιπωρεί! Δεν πέφτει από τον ουρανό καταρχήν,

- γιατί βασίζεται στις πρώτες “σοσιαλιστικές αναλύσεις” (π.χ. Σκληρός),
- γιατί κατά δεύτερον παραπέμπει σε πραγματικά ζητήματα (π.χ. μορφές που μοιάζουν προκαπιταλιστικές ή και σε ποσότητες, όπως ο όγκος του προλεταριάτου στην Ελλάδα)
- και γιατί, τρίτον, σχετίζεται και με την αστική ιδεολογία και τους διανοούμενους της. Η κυριότερη ιδέα που έχουν συγκροτήσει οι τελευταίοι -και που με ιδιομορφίες συνεχίζει ως σήμερα- είναι ότι η Ελλάδα είναι μια “καθυστερημένη” χώρα, ότι πρέπει να γίνει “σύγχρονη”, να “εκσυγχρονιστεί”, ότι δεν είναι όπως οι υπόλοιπες “αναπτυγμένες” και “προοδευμένες” χώρες, κλπ.

Μια ειδικότερη, πιο υποτιθέμενα “αριστερή” έκδοση της ίδιας ιδέας είναι η περίφημη “εξάρτηση”, όχι η εξάρτηση από την παγκόσμια καπιταλιστική αγορά, αλλά κυρίως η “υποτέλεια” σε “ξένους”.

Η επιχειρηματολογία του Πουλιόπουλου απέναντι σε όλο αυτό το ιδεολογικό συγκρότημα τον αναγκάζει και να εμβαθύνει στην πραγματικότητα του ελληνικού καπιταλισμού¹, αλλά και να διερευνήσει την ίδια τη φύση και τη δυναμική του καπιταλισμού -ως τέτοιου. Θα μπορούσα να αναφερθώ σύντομα σε τρία παραδείγματα ή σημεία (που δεν εξαντλούν το θέμα, αλλά μου φαίνονται ειδικά επίκαιρα σήμερα...).

α) Το πρώτο έχει να κάνει με τις **οικονομικές μορφές** και την εξέλιξή τους.

Η κλασική ιδέα της “προόδου”, είτε της αστικής σκέψης, είτε και της ρεφορμιστικής (τόσο στη σοσιαλδημοκρατική όσο και στη σταλινική της έκδοση), είναι ότι αυτές έχουν συγκεκριμένο ιστορικό, χρονολογημένο, στίγμα. Έτσι, πληρωμές σε είδος (με το κομμάτι), στο μισθό, αλλά και στην έγγεια πρόσοδο, ή η τοκογλυφία, ακόμα και η ανεργία (ή η απλήρωτη εργασία!) μπορούν να χρησιμοποιηθούν (και χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα) ως δείκτες “καθυστερήσης”...

1 Η πρωτοτυπία και η οξυδέρκεια της ανάλυσης του Πουλιόπουλου για τον ελληνικό καπιταλισμό αναγνωρίστηκε από ειδικούς μελετητές πολύ αργότερα, π.χ. -και προς τιμήν του- από τον Κώστα Βεργόπουλο. Για τον ίδιο τον Π.Πουλιόπουλο, ωστόσο, δεν πρόκειται παρά για μια συμβολή, το “έργο αυτό είναι ακόμα μπροστά μας στο μεγαλύτερο μέρος” και θα είναι “το αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας” (σελ.23).

Σε αυτό ο Πουλιόπουλος είναι αμείλικτος. Οι μορφές αυτές δεν είναι αυθύπαρκτες, αποκτούν το νόημά τους από τη συνολική οικονομική και κοινωνική αναπαραγωγή. Έτσι, δεν είναι ειδικά στην Ελλάδα, γράφει, που τέτοιες μορφές παραμένουν ή επανεμφανίζονται (και παραπέμπει στην Αγγλία ή στη Γερμανία). Ακόμα περισσότερο, όπως γράφει, “το σύγχρονο μονοπωλιακό κεφάλαιο ζαναγουρίζει με μια έννοια ακόμα και στις αντιδραστικότερες μορφές προκαπιταλιστικής εκμετάλλευσης” (ΔΣΕ σελ.38)². Και αυτό δεν αφορά μόνο τη βιομηχανική παραγωγή, τον επερχόμενο “τεϊλορισμό”, τον “τόσο παινεμένο από τον αστικό τύπο αμερικανισμό των βιομηχανικών εργοστασίων Παπαστράτου”³, καθώς είναι “γενικά τα χαρακτηριστικά της συγχρονισμένης βιομηχανικής οργάνωσης αγκαλιασμένα με τις βάρβαρες συνθήκες και τους φριχτούς όρους δουλειάς του αγγλικού προλεταριάτου στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα”⁴.

Γιατί αφορά και τη διείσδυση, την επέκταση, την κυριαρχία του κεφαλαίου στην ύπαιθρο, για την οποία γράφει: “Για τους χτεσινούς κολίγους, περκεντέδες, κλπ., που’γιναν “ελεύθεροι” κληρούχοι, η μικροϊδιοκτησία καταντάει μια αληθινή κοροϊδία. Γιατί τα αβάσταχτα βάρη και δεσμά του τραπεζικού και τοκογλυφικού κεφαλαίου και του αστικού κράτους, η έλλειψη από καλλιεργητικά εφόδια, η ληστρική εκμετάλλευση του εμπορικού και βιομηχανικού κεφαλαίου και της ιδιωτικής και κρατικής καπιταλιστικής επιχείρησης μεταφορών (...) τους ζαναρίχνει σε μια αθλιότητα όμοια και κάποτε χειρότερη από του παλιού δουλοπάροικου. Τους ζαναπαλλοτριώνει με πωλήσεις, υποθηκεύσεις και μακρόχρονες μισθώσεις”. Όλα αυτά είναι στοιχεία που “έκανε ώστε την παλιότερη φεουδαρχική σχέση εκμετάλλευσης να την έχει αντικαταστήσει η σύγχρονη αστική-καπιταλιστική σχέση εκμετάλλευσης πάνω στους εργαζομένους”⁵.

β) Ο δεύτερος άξονας της επιχειρηματολογίας, που σχετίζεται με τον πρώτο, έχει να κάνει με τη **φύση του καπιταλισμού**, σε συνθήκες **παγκόσμιας επικράτησής** του.

Έτσι, το ζήτημα των οικονομικών μορφών, παλιών και νέων, αποκτούν νόημα μέσα από την ανάπτυξη του καπιταλισμού: “*Τα φαινόμενα του ζαναγουρισμού της*

2 Οι παραπομπές μου είναι από το “Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα”, εκδ.Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2006, ISBNQ 960-7967-28-3.

3 ΔΣΕ σελ.81.

4 ΔΣΕ σελ.81.

5 ΔΣΕ σελ.54-55.

κεφαλαιοκρατίας στις βαρβαρότητες της χαραυγής του καπιταλισμού γαμίζουν σήμερα τη ζωή σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες, και τις πιο εξελεγμένες. Ίσα-ίσα σε αυτές τις τελευταίες περισσότερο”⁶. “Σε αυτές τις τελευταίες περισσότερο”, μπορούμε να φανταστούμε σε τί αναφέρεται (στον τεϊλορισμό ή στο φασισμό).

Όμως, το καθοριστικό εδώ είναι ότι πλέον ο καπιταλισμός αποτελεί διεθνές σύστημα και κυριαρχεί μέσα από την παγκόσμια αγορά. Για αυτό και “όλα τα ζητήματα που η ανισομέρεια της καπιταλιστικής εξέλιξης άφησε σε διάφορες χώρες άλυτα ή μισολυμένα, μπαίνουν κάτω από νέο ιστορικό φως: το αγροτικό, το αποικιακό, το εθνικό ζήτημα”. Οι εξελίξεις “ακριβώς πραγματοποιούνται μέσα σ’ένα αλλαγμένο διεθνικό ιστορικό περιβάλλον”⁷, που τους δίνει το καινούργιο τους νόημα. Όχι μόνο πολιτικό, αλλά και οικονομικό, καθώς τα ίδια τα κεφάλαια είναι αλληλένδετα και αλληλοστηρίζονται.

Έτσι, μπορεί να υπάρχουν “έντονες μορφές δημοσιονομικής υποτέλειας της Ελλάδας (ΔΟΕ)”⁸ (είναι η τρόικα της εποχής), που να “παίζουν αναμφισβήτητα ένα σημαντικό ρόλο και να απομυζούνε για το ξένο κεφάλαιο ένα μεγάλο μέρος από την υπεραξία που παράγει το προλεταριάτο και ο εργατικός μας λαός γενικά”⁹, όμως είναι η “ντόπια καπιταλιστική μας τάξη” που “κρατάει σήμερα στα χέρια της τους αποφασιστικούς τομείς της οικονομικής ζωής και την πολιτική του τόπου και τους έχει δώσει τη δική της ταξική σφραγίδα”, καθώς είναι η ίδια “συνυφασμένη εξαρχής με το ξένο κεφάλαιο”¹⁰.

Η δυναμική, άλλωστε, του κεφαλαίου, ιδιαίτερα με την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού κάνει ώστε η “εθνικότητα” του κεφαλαίου να είναι ακαθόριστη. Έτσι, “‘ξένες’ επιχειρήσεις με απόλυτη χημική καθαρότητα στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν στην Ελλάδα, αφού στο μετοχικό τους κεφάλαιο είναι μπασμένο και το ελληνικό, είτε άμεσα, είτε μέσω της Εθνικής Τράπεζας, είτε μέσω του σημαντικού ελληνικού κεφαλαίου που στο εξωτερικό ντύνεται με ελληνικές αξίες”¹¹. Η

6 ΔΣΕ.σελ.78.

7 ΔΣΕ σελ.109.

8 ΔΣΕ.σελ.95.

9 ΔΣΕ σελ.95.

10 ΔΣΕ σελ.95-96. Και μάλιστα για τις σχέσεις “υποτέλειας”, θυμίζει ο Πουλιόπουλος ότι η Γερμανία βρίσκεται “σε πολύ χειρότερη θέση”, ενώ κάτι ανάλογο συμβαίνει για την Ευρώπη συνολικά απέναντι στις ΗΠΑ (σελ.96).

11 ΔΣΕ σελ.97.

ανάμειξη αυτή, η διαπλοκή των κεφαλαίων, [μείξη ή “περιπλοκή” την λέει ο Πουλιόπουλος¹² -και την χαρακτηρίζει “απόλυτη”] είναι ουσιαστικό στοιχείο του σημερινού καπιταλισμού, “όπου η διεθνική αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών και ο διεθνικός καταμερισμός έχουν φτάσει σε υπέρτατο βαθμό και έχει δημιουργηθεί μια ενιαία παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία με όλη την αναρχική και ανισόμερη λειτουργία του μηχανισμού της, μια παγκόσμια αγορά μαζί με ένα παγκόσμιο καταμερισμό της εργασίας και των παραγωγικών δυνάμεων”¹³.

[Παρενθετικά, να πω εδώ, πως το ελληνικό κεφάλαιο μοιάζει ήδη εξαιρετικά και πρωτοποριακά κοσμοπολίτικο -και είναι αν δούμε π.χ. το εφοπλιστικό κεφάλαιο, που σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της UNCTAD¹⁴ έχει εκτινάξει την κυριαρχία του στις θάλασσες και είναι αναμφισβήτητη ηγέτιδα δύναμη (πρώτη ναυτική δύναμη ήταν η Ελλάδα και προηγουμένως, αλλά από το 11% που έλεγχε πριν 10 χρόνια, τώρα έχει εκτιναχθεί στο 17% της παγκόσμιας αγοράς!).]

γ) Το τρίτο σημείο έχει να κάνει με την **κρίση του καπιταλισμού** και τον **ιμπεριαλισμό**.

Η περίοδος χαρακτηρίζεται, και όχι μόνο από τον Πουλιόπουλο, ως “περίοδος οργανικής κρίσης και κατάρρευσης της παγκόσμιας αυτής οικονομίας”, πλευρά της οποίας άλλωστε είναι και το πλέον “ασυμβίβαστο των εθνικών συνόρων με τις ανεπτυγμένες κιάλας διεθνικές παραγωγικές δυνάμεις”¹⁵, από το οποίο προκύπτει, στην επιχειρηματολογία του Πουλιόπουλου, ότι η “ωριμότητα” του σοσιαλισμού δεν κρίνεται “εθνικά”¹⁶. Δεν θέλω εδώ να μιλήσω για το κυρίως ζήτημα, της “διαρκούς επανάστασης”, το οποίο και συνδέεται με αυτή την επιχειρηματολογία. Θέλω κυρίως να αναφερθώ στην ίδια την καπιταλιστική κρίση.

Μπορεί οι σταλινικές θεωρίες της εποχής (π.χ. Βάργκα) να μιλάνε για περίπου

---

12 ΔΣΕ σελ.100.

13 ΔΣΕ σελ.30-31.

14 UNCTAD “Review of Maritime Transport 2014”.

15 ΔΣΕ σελ.31.

16 Λ.χ., γράφει ο Πουλιόπουλος, ακόμα και στις “πιο εξελιγμένες καπιταλιστικές χώρες”, υπάρχει “απόλυτη εξάρτηση της Αγγλίας από τα εισαγόμενα σιτηρά και πρώτες ύλες αποικιών, έτσι που με τις δικές τους μόνο εθνικές ‘υλικές προϋποθέσεις’ η σοσιαλιστική ανοικοδόμησή τους θα σημαίνει οικονομική οπισθοδρόμηση στους προκαπιταλιστικούς χρόνους της κλειστής οικονομίας” (σελ.31). Το επιχείρημα δεν είναι προφανώς κατά της “ωριμότητας” του σοσιαλισμού στην Αγγλία, αλλά αντίστροφα κατά της υποτιθέμενης “αωριμότητας” στην Ελλάδα και, με την ίδια κίνηση, υπέρ της “διαρκούς επανάστασης” στη διεθνή της διάσταση.

αυτόματη ή “νομοτελειακή” κατάρρευση του καπιταλισμού, όμως είναι και το σύνολο των μαρξιστών, και ο Πουλιόπουλος μαζί τους, που οριοθετούν τον ορίζοντα ως “γενική κρίση του καπιταλισμού” και αναγκαιότητα του σοσιαλισμού. Ξέρουμε τις διάφορες φόρμουλες, “περίοδος πολέμων και επαναστάσεων” λέγαν οι μπολσεβίκοι, ή “σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα” όπως το έθεσε η Ρόζα. Όμως, επίσης ξέρουμε, εμείς εκ των υστέρων, ότι μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο καπιταλισμός ξανα-“άνθισε” για μερικές δεκαετίες (πριν ξαναμπεί σε “γενική” και μακρόσυρτη “κρίση”) και ότι, επομένως, η ανατροπή του καπιταλισμού δεν εγγράφεται μοιρολατρικά ή νομοτελειακά στην κρίση του¹⁷.

Από τη σκοπιά αυτή, είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι, πέρα από τις φόρμουλες ή τις διατυπώσεις, η έννοια της καπιταλιστικής “κρίσης” στον Πουλιόπουλο έχει την τάση να ξεφεύγει από τις δι-ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις (όχι πως δεν έχουν τη σημασία τους) και να επιστρέψει στον Μαρξ (“το όριο του κεφαλαίου είναι το ίδιο το κεφάλαιο”) μέσω... της Ρόζας Λούξεμπουργκ! Το υπονοεί άλλωστε αυτό και ο Δ.Κατσορίδας, στην εισαγωγή του στις “Θέσεις για την Πολιτική Οικονομία”, σε σχέση με τη “στενότητα της εσωτερικής αγοράς” και τη “μαζική υποκατανάλωση” στο κείμενο του Πουλιόπουλου¹⁸.

Και πράγματι, στο κυριότερο έργο του, ο Π.Πουλιόπουλος παραπέμπει σε όλες τις μορφές που περιέγραψε ο Λένιν, με βάση τον Χίλφερντινγκ, αλλά και οι μπολσεβίκοι, όπως ο Τρότσκι, και κυρίως και ο Μπουχάριν. Ιδιαίτερα σε σχέση με τη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου (“μονοπώλια”), καθώς και σε σχέση με την πιστωτική και χρηματοπιστωτική έκρηξη (“χρηματιστικό κεφάλαιο”), όλα αυτά που θα μπορούσαν και σήμερα να είναι εξαιρετικά επίκαιρα. Όμως, και αντίθετα από αυτά που συνήθως λέμε, ακόμα και εμείς στην “τροτσκιστική” μας παιδεία¹⁹, ο Πουλιόπουλος όχι μόνο δεν αγνοεί την ανάλυση της Ρόζας

17 Ει μη μόνο ως “δυνατότητα”...

18 Δ.Κατσορίδας, “Ιμπεριαλισμός και θεωρία της 'υποκατανάλωσης' -Κριτικές παρατηρήσεις με αφορμή το κείμενο του Π.Πουλιόπουλου”, in “Συνοπτικές Θέσεις για την Πολιτική Οικονομία”, εκδόσεις Κούριερ Εκδοτική, ISBN 960-7851-34-X, σελ.33.

19 Με βάση την ιδέα ότι η Ρόζα θα έκανε λάθος χρήση των σχημάτων αναπαραγωγής του Μαρξ, πράγμα που ανέπτυξε ως κριτική ο Μπουχάριν, αλλά “αλγεβρικά” -δηλαδή όχι και τόσο σοβαρά, κατά τη γνώμη μου, καθώς έχασε το κύριο που είναι ότι στη διευρυμένη αναπαραγωγή (συσσώρευση) οι συνθήκες της παραγωγής (ποσοστό εκμετάλλευσης, κλπ.) δεν μπορούν να αναπαραχθούν αιώνια αμετάβλητες, χωρίς αντιφάσεις (αυτό είναι που θέτει ως πρόβλημα η Ρόζα -έστω και αν το θέτει καμιά φορά άγαρμπα)...

Λούξεμπουργκ για τον ιμπεριαλισμό, αλλά και μάλλον σε αυτήν κυρίως παραπέμπει -ιδιαίτερα στην ανάλυση της κρίσης!

Και μάλιστα δεν παραπέμπει σε αποσπάσματα της Ρόζας -που υπάρχουν και είναι προβληματικά!- σε σχέση με μια “τελική κρίση του καπιταλισμού”. Χρησιμοποιεί ένα απόσπασμα από το “*Συσσωρευση του κεφαλαίου*”, που εξηγεί με μαεστρία ότι δεν είναι οικονομική η κατάρρευση του καπιταλισμού, είναι πολιτική: “*Πολύ καιρό προτού φτάσει ο κόσμος στην τελευταία συνέπεια της οικονομικής εξέλιξης -στην απόλυτη και αποκλειστική κυριαρχία της καπιταλιστικής παραγωγής- θα προκαλέσει αναγκαστικά την εξέγερση του παγκόσμιου προλεταριάτου ενάντια στο καθεστώς της καπιταλιστικής κυριαρχίας*”²⁰.

Από αυτή τη σκοπιά, όμως, και η ίδια η “κρίση”, ιδιαίτερα η μακρόχρονη²¹, δεν διαθέτει “μηχανισμούς μετάβασης στο σοσιαλισμό”, δεν αποτελεί γενική “ανικανότητα της αστικής τάξης να διοικήσει” και “δεν διαθέτει και εσωτερικούς μηχανισμούς εξομάλυνσης”, όλα αυτά που θα γίνουν εκ των υστέρων αρκετά προφανή -τουλάχιστον για τους μαρξιστές. Ωστόσο, η ρίζα της κρίσης είναι εσώτερη στην αναπαραγωγή του ίδιου του κεφαλαίου και όχι των μορφών του.

Όπως το θέτει ο Πουλιόπουλος: η “*σημερινή περίοδος της χρόνιας στασιμότητας και κατάρρευσης του καπιταλισμού, σαν αναπότρεπτη συνέπεια από τη 'μονοπωλιακή σήψη' του, από τον ακατάπαυστο περιορισμό της σχετικής καταναλωτικής ικανότητας της κοινωνίας, από την πτώση του μεταβλητού κεφαλαίου σχετικά με την ακρίβεια ζωής και τη χρόνια δεκάδων εκατομμυρίων ανεργία, από τον προοδευτικό ρυθμό της εξάντλησης των αποικιακών και εξωκαπιταλιστικών γενικά διεξόδων, από την ακατάλυτη μέσα στα καπιταλιστικά πλαίσια Σφίγγα του διπλού περισσέυματος που αναλύει ο Μαρξ στο 'Κεφάλαιο': 'περίσσευμα κεφαλαίου και περίσσευμα πληθυσμού' φαινόμενο που αποτελεί το σπουδαιότερο γνώρισμα της σύγχρονης γενικής κρίσης του καπιταλισμού*”²².

Ας σκεφτούμε, για σύγκριση -και με αυτό θα κλείσω-, ότι τώρα δεν έχουμε πλέον δεκάδες, αλλά εκατοντάδες εκατομμύρια ανέργων, ας σκεφτούμε το “*περίσσευμα*

20 Απόσπασμα του “*Συσσωρευση κεφαλαίου*” της Ρόζας όπως το μεταφράζει ο Πουλιόπουλος, ΔΣΕ σελ.106.

21 Αυτήν που ίσως κατόπιν θα πούμε “υφεσιακό κύμα” με βάση αναλύσεις όπως των Κοντράντιεφ – Τρότσκι -Μαντέλ, και άλλων.

22 ΔΣΕ σελ.41-42.

κεφαλαίου”, σήμερα, ιδιαίτερα στη μορφή του “πλασματικού κεφαλαίου” και “κερδών”, δηλαδή των “αγορών” -όπως το λένε τώρα-, και κυρίως των απαιτήσεών του επί της παραγωγής, με τη μορφή “χρεών”, και θα καταλάβουμε πόσο επίκαιρη είναι η ανάλυση αυτή.

Διπλά άλλωστε επίκαιρη: και ως ανάλυση της σημερινής κρίσης του καπιταλισμού, αλλά και ειδικότερα προγραμματικά όπως καταγράφεται στο “πρόγραμμα” του Πουλιόπουλου²³...

Τάσος Αναστασιάδης

13/12/2014

---

23 Ας σημειώσω, για την ελληνική επικαιρότητα, ότι, από τις έξι σελίδες που αφιερώνει ο Πουλιόπουλος στο να συμπυκνώσει “το άμεσο πρόγραμμα της σοσιαλιστικής επανάστασης στην Ελλάδα”, στο βιβλίο του (“Τί θα κάνουν οι κομμουνιστές όταν πάρουν την εξουσία στην Ελλάδα”, ΔΣΕ σελ.197-203), οι τρεις αφιερώνονται στο “διεθνή δανεισμό” και στην επιχειρηματολογία για την “κατάργησή” (διαγραφή) του...